

Anna Kwaśniewska

Uniwersytet Gdański

Instytut Archeologii i Etnologii

Artur Trapszyc, *Rybacy nieszawscy. Studium z dziejów grupy zawodowo-regionalnej w XX wieku*, Muzeum Etnograficzne im. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu, Toruń 2017, ss. 268

Recenzowana książka ma charakter interdyscyplinarny, jest studium ekologiczno-etnologicznym i po części historycznym, czym wybiega poza ramy klasycznych opracowań etnologicznych. Powstała w oparciu o solidną podstawę w postaci źródeł wywołanych jak i zastanych oraz obszerną literaturę. Bazą empiryczną były 102 wywiady terenowe przeprowadzone przez autora i innych pracowników Muzeum Etnograficznego w Toruniu w 42 miejscowościach położonych wzdłuż środkowego i dolnego biegu Wisły. Autor wykorzystał także materiały zgromadzone w Archiwum Powiatowym w Toruniu i jego Oddziale we Włocławku oraz Archiwum Katedry Etnologii i Antropologii Kulturowej UMK.

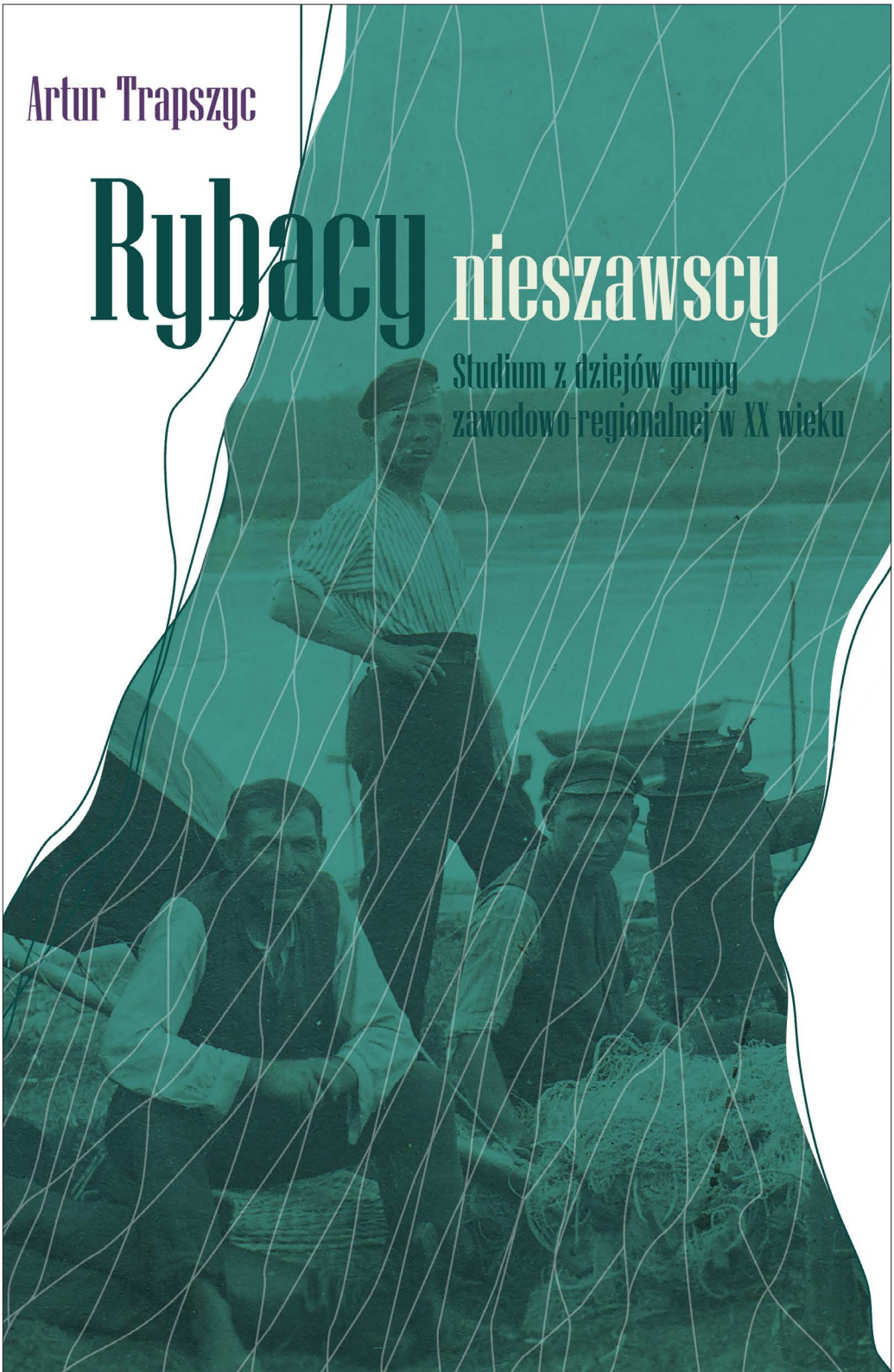
Książka składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów i wniosków końcowych. Posiada obszerny spis literatury przedmiotu a także wykaz miejscowości w których Autor prowadził badania terenowe. Wzbogacają ją liczne fotografie.

Kultura i życie rybaków było tematem wielu publikacji etnologicznych, jednak podejście Artura Trapszyca jest oryginalne. Autor swoją narrację rozpoczyna od przedstawienia koncepcji determinizmu przyrodniczo-geograficznego Friedricha Ratzla, poprzez amerykańską szkołę areałów kulturowych, neoewolucjonizm i związane z nim nowe ekologie, co pokazuje, że zna dobrze teorie etnologiczno-antropo-

Artur Trapszyc

Rybacy **nieszawscy**

Studium z dziejów grupy
zawodowo-regionalnej w XX wieku

logiczne, a jednocześnie umie je zastosować w badaniach empirycznych. A. Trapszyc dużo uwagi poświęcił problematyce ekologicznej oraz rzekom w polskich badaniach etnologicznych. Zauważył, iż pierwszym polskim badaczem, który wyraźnie podkreślił związek między człowiekiem i jego kulturą a naturą był Wincenty Pol. Z kolei Eugeniusz Romer zajmował się rolą rzek w historii i geografii narodów, sformułował też pojęcie „kultury rzecznej”. Zbliżone poglądy głosił Stanisław Poniатовski, który uważał, iż przystosowanie do środowiska naturalnego, było jedną z przyczyn powstania lokalnych grup etnograficznych.

Środowisko geograficzno-przyrodnicze Wisły w którym żyli i pracowali rybacy nieszawscy było determinantą ich kultury, toteż w trzecim rozdziale autor dokonuje jego charakterystyki, dużo uwagi poświęcając też środowisku historyczno-kulturowemu. Podkreśla różnice w krajobrazie cywilizacyjnym poszczególnych odcinków Wisły będące rezultatem podziałów zaborowych (zabór rosyjski i pruski). Przynależność do odrębnych państw wpłynęła na gospodarkę rybacką, regulację koryta rzeki oraz życie i kulturę rybaków w poszczególnych regionach. Autor zauważa też, że Wisła niezależnie od podziałów administracyjnych i politycznych była szlakiem komunikacyjnym oraz miejscem wymiany idei i interakcji kulturowych.

Interdyscyplinarność wpłynęła na sposób narracji, która różni się w poszczególnych rozdziałach w zależności od podejmowanej problematyki. Najobszerniejszy jest rozdział piąty w którym autor zajął się statusem grupowym *Nieszawiaków*. Punktem wyjścia były klasyczne definicje grup i regionów etnograficznych oraz regionów kulturowych. Następnie Autor pokazuje iż często grupa regionalna jest utożsamiana z grupą etnograficzną lub terytorialną. Dzieje się tak wówczas, gdy cechy kulturowe zaobserwowane na konkretnym terytorium służą do wyodrębnienia grupy. W przypadku rybaków nieszawskich jest to (sub)kultura zawodowa, a jej wyróżnikami specyficzne łodzie, narzędzia i metody połowu – na podstawie których ich identyfikowano. W osobnym rozdziale Autor przedstawił artefakty charakterystyczne dla tej grupy. Ponadto zwrócił uwagę, iż rybaków nieszawskich cechowały połowy w głównym nurcie Wisły z zastosowaniem dużych sieci spławnych i udziałem jednej lub dwóch łodzi. Do tego celu używali oni charakterystycznych łodzi *nieszawek* o smukłej linii oraz podniesionym dziobie.

Autor umiejętnie łączy rozważania teoretyczne z praktyką badawczą, co jest bardzo cenne. Przedstawia problematykę rybaków nieszawskich z perspektywy antropologii ekologicznej, będącej rezultatem oddziaływania i przekształceń „nowych ekologii”. To zasługujące na uwagę podejście jest dość rzadkie w polskich badaniach i publikacjach etnologicznych, gdzie dopiero w ostatnich dwóch dekadach

podobnie jak w innych dziedzinach humanistyki widać powrót do problematyki rzecznej i ekologicznej. Stąd duże uznanie dla Autora recenzowanej książki, wykraczającej poza utarte drogi badań i interpretacji, pokazującej powiązania między środowiskiem naturalnym a środowiskiem kulturowym i reakcje natury na nadmierną jej eksploatację oraz konsekwencje dla ludzi.

Książka Artura Trapszyca *Rybacy nieszawscy. Studium z dziejów grupy zawodowo-regionalnej w XX wieku* znacznie wzbogaca naszą wiedzę dotyczącą rybaków nieszawskich, zwłaszcza mechanizmów kształtowania odrębności tej grupy zawodowo-regionalnej oraz ich atrybutów kulturowych związanych z niszą ekologiczną Wisły. Mam nadzieję, że kolejni badacze podążą wskazaną przez niego drogą ekologii antropologicznej badając różnorodne interakcje między człowiekiem i jego kulturą a środowiskiem.